

Розділ VII. НАУКОВЕ ЖИТТЯ

УДК 351.942:340.12

О.М. Литвинов

КРИМІНАЛЬНА ЮСТИЦІЯ ЯК КРИМІНАЛЬНА СПІЛЬНОТА (ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ПРИХОВАНИХ ІНТЕНЦІЙ КУЛЬТУРИ В ЮРИДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІІ)*

Загальна постановка проблеми впливає з можливостей та особливостей культурологічного підходу до будь-яких соціальних феноменів – і право не є тут винятком. Говоримо про право – оскільки йдеться про юстицію, що боронить право за своїм призначенням і визначенням. Поняття "кримінальна юстиція" є вже сталим, як, наприклад, і "кримінальна міліція" тощо, але ця сталість, яка відбиває професійні особливості фахового характеру фактично закріплює на рівні офіційної юридичної термінології певні вирази майже жаргонного рівня, іншими словами, статус основоположних і навіть фундаментальних категорій набувають поняття, якими оперує буденна свідомість, а це є також красномовним показником рівня розвитку культури того чи іншого суспільства².

¹ Рец. на кн.: Максимов С.І. Філософія права: сучасні інтерпретації: вибрані праці: статті, аналітичні огляди, переклади (2003-2010). – Х.: Право, 2010. – 336 с. (Бібліотека міжнародного часопису "Проблеми філософії права").

*Статтю написано на основі доповіді на пленарному засіданні міжнародної науково-практичної конференції «Кримінальна юстиція в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку (Другі Донбаські правові читання)» 14 травня 2010 року, яка відбулася в Луганському державному університеті внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка.

² В останньому (найновішому) тлумачному словникові української мови слово "кримінал" подається як: 1. (розмовний варіант) "карний злочин" та 2. (застарілий варіант) "в'язниця, тюрма". Поняття "кримінальний" відсутнє (Див.: Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова від А до Я – Донецьк: ТОВ ВКФ "БАО", 2008. – С.254). Інший тлумачний словник додає до першого значення ще "склад злочину", поняття "кримінальний" також відсутнє (Див.: Новий тлумачний словник української мови: У трьох томах. – К.: Вид-во "АКОНІТ", 2001. – Т. 2. – С. 6; Найбільший словник (170 000 слів) "кримінал" подає як варіанти 1. та 2., "кримінальний" тлумачить так: 1. юр. Те саме, що і "карний" 1-3. 2. Такій, у якому описується карні злочини та їх розслідування (про художній твір). Кримінальне чтиво. (Див.: Великий тлумачний словник сучасної української мови /Уклад і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінськ: ВТФ "Перун", 2001. – С. 465). Слово "карний" подається так: 1. юр. Який учинив злочин проти життя і майна... 2. юр. Який становить замах на життя і майно. 3. юр. Пов'язаний із розслідуванням і покаранням злочинів проти життя і майна... (Там само. – С. 418).

Водночас треба зважати на те, що мова юриспруденції є той бік культури суспільства, який має особливе значення у зв'язку із – відповідно – особливим значенням цього аспекту життя, а саме: йдеться про регуляцію різних сфер життя людини і про принципи, які мають загальне значення, тобто стосуються всіх¹.

Тому сприйняття багатьох юридичних термінів природним чином асоціюється з різними сферами життя і знання². Починаючи з самого поняття "право", яке і етимологічно, і у смислово-значенні демонструє багатозначність, обумовлену культурно-історично (і що також відбивається у мові, точніше мовах³), й інші, навіть найбільш вживані та найважливіші терміни ("терміно-поняття" за уточненням академіка АПрН України П.М. Рабіновича), візьмемо, наприклад, "закон", мають значний елемент невизначеності, пов'язаної із словесними абераціями і культурно-історичного, і функціонального значення. В останньому випадку йдеться про використання цього терміну у науках природничих і науках соціальних, де їхній сутнісний збіг у різних випадках має також різний, іноді досить незначний обсяг.

Актуальність запропонованої теми полягає насамперед у постановці питання щодо смислової адекватності та запобігання неоднозначності тлумачення юридичних термінів, оскільки категоріальний апарат юриспруденції, маючи безпосередній вихід у соціум, матеріалізується у надзвичайно складній суміші людських відносин, інтересів тощо і реалізується виключно в однозначних рішеннях. Опосе-

¹ Більш докладно щодо осмислення мови права див.: Титов В.Д., Зархіна С.Э. Историческое развитие философско-логических концепций языка права: Монография. – Харьков: Изд-во "ФИНН", 2009.

² Мета цього виступу є дещо іншою, ніж запропонована професором М.И. Коржанським полеміка щодо недоцільності поняття "кримінальний" в означенні юридичних, анти-кримінальних положень та дій (Див.: Коржанський М.И. Мова закону // Коржанський М.И. Нариси уголовного права. – К.: ТОВ Генеза, 1999. – С. 180-186; інші його публікації з цього приводу). Така постановка питання, втім, є плідотною, оскільки сама проблема виглядає нагальною і навіть гострою, а тому деяких аспектів її неможливо не торкнутися при розгляданні поняття "кримінальний" у будь-якому контексті.

³ Див.: Рабінович П. Феномен право розуміння: гносеологічна характеристика // Вісник Академії правових наук України. – 2007. – № 3 (50). – С. 11-22. Див. також: Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: Навч. посібник. – Вид. 10-е, доповнене. – Львів: Край, 2008. – С. 9-11; Дудаш Т.І. Правоназви як закономірний прояв праворозуміння // Філософія права: проблеми та підходи: Навч. посібник для студентів спеціальності "Правознавство" / За заг. ред. П.М. Рабіновича. – Львів: Юрид. ф-т Львівськ. нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2005. – С. 92-118.

редковано пропонується погляд на деякі питання правового характеру в сучасній Україні з точки зору культурної обумовленості соціальних процесів.

Метою статті є обґрунтування позиції щодо евристичної цінності культурологічного підходу до правових феноменів, включаючи юридичну термінологію, через спробу доведення прихованих інтенцій¹ культури в етимологічному ракурсі на прикладі поняття "кримінальний" ("кримінальне").

Світова соціально-філософська та філософсько-правова думка звертала увагу на необхідність урахування звичаїв і взагалі умов життя – тобто культури – різних народів при розгляді питань організації та регулювання життя конкретних спільнот, хрестоматійними прикладами тут є праці Ш.-Л. Монтеск'є та представників історичної школи права у Німеччині початку XIX століття Г. Гуго, К. Савіні та Г. Пухти. У вітчизняній теорії та філософії права питання культурної обумовленості правових явищ розглядалися у працях О. Бандури, В. Бігуна, А. Бачиніна, О. Данильяна, А. Козловського, С. Максимова, Ю. Оборотова, М. Панова, О. Петришина, П. Рабіновича, О. Скакун, С. Сливки, В. Титова, О. Тихомирова, Б. Чміля та ін. Спеціальні термінологічні проблеми української юридичної науки досліджувалися у працях Н. Артикули, Г. Васильєвої, С. Зархиної, Г. Онуфрієнко, Р. Пашук, Ю. Прадіда, А. Токарської, С. Хижняк, Л. Чулінди та ін. До категорії культури та культурологічного підходу звертаються й представники науки кримінального права, найбільш відомий приклад останніх років – праця О. Костенка про культурне значення і призначення закону². Однак спеціально проблема відбиття прихованих інтенцій культури в юридичній термінології не розглядалася, що й обумовлює *наукову новизну* цієї роботи.

Поняття "кримінальне" є виразником однозначно негативного, є відповідним і ставлення до нього: кримінальним називають те, що

¹ Іntenція - від *intentio* (лат.) - намір, мета, задум, устремління, увага. Див. також: *intention* (англ.) // *English-Ukrainian Dictionary* / Edited by Yu. O. Zhuktenko. - Kiev: Radyanska shkola, 1991. - P.225. Феноменологічна інтерпретація - через поняття "інтенціональність" (як "усвідомлення про..." обов'язкове предметне відношення, що формує смислову структуру свідомості) мислиться не тільки якістю свідомості, а й вираженням фундаментального відношення людини щодо світу (Див., напр.: Филіппович А.В. Іntenціональність // *История философии: Энциклопедия*. - Мн.: Интерпрессервис; Книжный Дом, 2002. - С. 396).

² Див.: Костенко О.М. *Культура і закон - у протидії злу: Монографія*. - К.: Атика, 2008.

несе у собі загрозу людині та суспільству¹. Навіть якщо тут ми маємо також елементи неоднозначності тлумачення, то це свідчить про недосконалість і нерозвиненість того напрямку (наукового) юридичної (правової) сфери життя, який опікується відповідними питаннями і повинен надавати пропозиції вирішення проблем, що виникають. Очевидно, що це є кримінальне право, галузь, у назві якої ми теж спостерігаємо зазначений смисловий парадокс. Провідні вітчизняні спеціалісти висловлювалися щодо цього семантично-філологічного парадоксу вживання терміну "кримінальний". Так, академік АПрН України П.П. Михайленко таким чином говорив про закиди професора М.Й. Коржанського стосовно невдастості вказаного терміну: "Зрозуміло, що і саме право, як і розшук, і судочинство не кримінальні. Інша справа, чи варто піддавати зміні усталені традиції, але зауваження професора доречні і справедливі"². Тут також доречним буде згадати думку видатного російського правознавця кінця XIX-початку XX століть - філософа права П.І. Новгородцева стосовно не менш вагомої категорії "природне право". Він визнавав, що цей термін не можна вважати коректним, оскільки природне право не є правом у суто формально-юридичному сенсі, це є світоглядно визначений суспільний ідеал для конституювання тієї чи іншої правової системи, це є філософія права. Але саме традиція, історія розвитку правової думки дозволяє, точніше примушує не відмовлятися від

¹ Див., напр.: Кримінал [< лат. *crimīnalis* - злочинний < *crīmen* - обвинувачення, провина] - 1) кримінальний злочин; 2) *перен.* провина. // Сучасний словник іншомовних слів / Уклали О.І. Скопченко, Т.В. Цимбалюк; Відп. ред. Г.П. Півторак. - К.: Вид-во "Довіра", 2006. - С. 389; Кримінальний - 1. Злочинний. *Кримінальне середовище*. 2. Який стосується вивчення злочинів і злочинності, боротьби з ними і запобігання злочинам. *Кримінальний кодекс*. 3. Такий, у якому описуються карні злочини та їх розслідування (про художній твір). *Кримінальне читиво*. 4. Той, хто вчинив злочин проти життя і майна. // Тлумачний словник української мови / Укладачі Ковальова Т.В., Коврига Л.П./ - Харків: Синтекс, 2005. - С. 282. (Слова ж "кримінал" немає). Кримінальний [< лат. *crimīnalis* - злочинний] - 1) злочинний; 2) той, що стосується вивчення злочинності; 3) той, що заслуговує на осуд // Сучасний словник іншомовних слів / Уклали О.І. Скопченко, Т.В. Цимбалюк; Відп. ред. Г.П. Півторак. - С.389. Тут щодо поняття "кримінальний" з'являється (у пункті "2") обох словників) дещо нова і вочевидь нелогічна (за змістом) інтерпретація як "вивчення злочинності": нелогічність відбивається у допущенні перенесення початкового негативного смислу на поняття "вивчення", що є також очевидним абсурдом з формально-логічної точки зору.

² Михайленко П.П. Передмова // Коржанський М.Й. Нариси уголовного права. - К.: ТОВ "Генеза", 2009. - С. 4.

сталой термінології, оскільки її зміна привнесе надто багато непорозумінь і навіть може нашкодити подальшому розвитку правничої науки та юридичної практики¹.

У найстарішому з відомих нам спеціалізованих російсько-українських словників поняття "кримінал" та "кримінальний" тлумачаться (перекладаються) однозначно негативно як "злочин" та "злочинний"², а російське "уголовный" перекладається як, по-перше, "карний", потім, як другий варіант (через кому), як "кримінальний" із посиланням на рукописну розвідку бунчукового товариства Чуйкевича "Судь и росправа" 1750 року³. Іншими словами, ми тут бачимо сталу традицію, яка сягає як мінімум середини XVIII століття (а скоріш за все й часів значно більш давніх), але переважаючим варіантом початку XX століття є тлумачення (переклад) цього поняття як "карний": "карна справа", "карна обставина", "карна відповідальність", "карний процес", "карне судочинство" тощо, хоча до першого значення "карне право" додано й "кримінальне право". Кінець XX століття не змінює ситуацію, про що також свідчать спеціалізовані словники: переклад слова "уголовный" подається подвійно, і як "карний", і як "кримінальний", причому їх слід розуміти як синоніми⁴. Таким чином, поняття "кримінальний" імпліцитно має мов би два фактично протилежних значення, які склалися традиційно, переважно на рівні буденної свідомості, яка через його практичне використання надало статусного (юридичного) значення.

В інших мовах можна споглядати інтенції подолання такої двозначності та логічного несполучення через культурний вплив мислення, що ґрунтується на здоровому глузді як домінанті правотворення. Це стосується насамперед англосовних країн, де поняття "common sense" ("здоровий глузд") лягло в основу природно-правових концепцій, які створили їхні правові системи. Так, у самій Англії відділ або управління (департамент) з розслідування кримінальних злочинів має назву "Criminal Investigation Department", а також "Intel-

¹ Див.: Новгородцев П.И. Лекции по истории философии права // Новгородцев П.И. Сочинения. - М.: Раритет, 1995. - С. 117-118.

² Див.: Російсько-український словник правничої мови: Праця Правничо-Термінологічної Комісії при Соціально-Економічному Відділі Академії Наук / Головн. ред. акад. А.Ю. Кримський. - К.: З друкарні Української Академії Наук, 1926. - С. 58.

³ Див. там само. - С. 208.

⁴ Див., напр.: Олейник В.З. Русско-украинский словарь оперативно-розыскной и сопутствующей лексики. - К.: Фірма "Довіра", 1994. - С. 142.

ligence Police" - поліцейська розвідка, кримінальна (уголовна) поліція та контррозвідка, як то перекладається в юридичному словникові¹. У Сполучених Штатах Америки - відділ або управління (департамент) з розслідування кримінальних (уголовних) злочинів - "Detective Department". У Франції споглядаємо "la police judiciaire", що можна перекласти як "судова поліція", тобто така, що розслідує кримінальні справи. Важливим, як удається, є тут відбиття смислу пошуку та дослідження, коли йдеться про найважчі злочини, а не перенесення смислу злочинності на характер діяльності, що їй протистоїть. Хоча в Німеччині (а також в Австрії) використовується назва "кримінальна поліція" - die Kriminalpolizei - щодо тих підрозділів, які займаються кримінальними (уголовними) справами. Іншими словами, указана імпліцитність, як відбиття консервативності культури, не є якістю культури та, відповідно, мови тільки української. Тут можна розвинути думку у бік співвідношення систем прецедентного права та права нормативного (так звані "правові сім'ї") на прикладі, що обговорюється, але за умов обмеженого обсягу статті лише зробимо вказівку на можливу евристичність цього сюжету, наприклад, у визначенні рівня правової свідомості та правової культури чи врахуванні у процесі роботи над вдосконаленням покарання (у тому числі карного-кримінального) у бік адекватності скоєного злочину, що є, як відомо, однією з найбільших проблем чинного КК України.

Ми знаємо, що розвиток мови є відбиттям розвитку свідомості і що назви, навіть найабстрактніші, етимологічно несуть сутнісне навантаження та погляд на світ, нехай темпорально й віддалений від нас, але це світ людський, і погляд людський. Достовірність та незаперечність такого погляду, особливо у часи безпосереднього спілкування людини із природою та самим собою як елементом природи, не викликає сумнівів і в безпосередності термінології, навіть якщо вона пройшла відчутний шлях культуризації (культтивування). Втім не слід забувати, що сама культура є формою адаптації розумних істот до навколишнього світу, а тому як мінімум частину нашарувань смислів, що відбивають різні історичні етапи розвитку цієї

¹ Див.: Андрианов С.Н., Берсон А.С., Никифоров А.С. Англо-русский юридический словарь. - М.: Рус. яз. при участии ТОО "Рей", 1993. - С.330. Слово "intelligence" означає "ум, розум, інтелект, розсудливість, швидке розуміння, вправність, свідчення, інформація, розвідка" (Див.: Большой англо-русский словарь / Под общ. руководством И.Р. Гальперина и Э.М. Медниковой: В 2-х т. - М.: Русский язык. 1987. - Т.1. - С. 841).

істоти (людини) можуть не тільки затушовувати смисл первинний, але й посилювати його. І якщо герменевтику розуміти не тільки як інструмент спеціаліста-філософа або спеціаліста-юриста, а як підхід людської свідомості взагалі до семантичної складової культури, то не буде перебільшенням порівняння таких парадоксальних з точки зору елементарної логіки визначень, як поєднання поняття кримінального із діяльністю правоохоронних органів з відомим "обмовками за Фрейдом". Іншими словами, цю термінологію можна вважати проявами некритично (тобто нерозумно) використаною "підсвідомістю" суспільства, як прорив визначального у культурно-історичній ретроспективі смислу діяльності у певному напрямку.

Таким чином ми отримуємо висновок, що дозволяє констатувати як мінімум невдачі певних юридичних термінів, як максимум – невідповідність діяльності конкретних юридичних систем та структур своєму соціокультурному призначенню та цілям, що проголошуються. Але герменевтичний аналіз та міркування за аналогією, навіть якщо вони виглядають переконливими, потребують додаткового доведення онтологічного їх статусу. Тим більше, що, як правило, стереотипи мислення представників будь-якої спеціальності стають перешкодою для розуміння іноді навіть елементарних новел наукового характеру. Особливо це стосується функціонування "нового" у суспільствах, де рудименти традиційного ("закритого" у термінології А. Бергсона та К. Поппера) суспільства мають великий, часто визначальний вплив. Щодо поняття "закритого суспільства", то йдеться про першопочаткові форми суспільної єдності людей, які мали ознаки соціальності, які ненабагато відрізнялися від соціальності високоорганізованих тварин, здатних до співпраці і що існують як колективи окремих одиниць, які співпрацюють. За межами суто біологічними і взагалі вітальними є такі характеристики цих суспільств: щільна пов'язаність членів такого суспільства і водночас байдуже відношення до інших людей, постійна готовність до агресії чи нападу, "таким є суспільство, яке виходить з долонь природи"¹. Постійні спогади про минулі часи та життя, що мають психологічну якість відкидати негатив, і в історії людства породили досить багато ілюзорних образів, які втілювалися і в системах мислення, які обґрунтовували ретроспективні утопії комунітарного характеру. Найвідоміші й найвпливовіші – проекти Платона та Маркса із численними

¹ Див.: Бергсон А. Два источника морали и религии. – Пер. с фр. – М.: "Канон", 1994. – С. 288.

послідовниками, формою цих проектів був тоталітаризм¹.

Існування і переважання примусу у процесах організації та регулювання життя у таких суспільствах робив відповідні сили (органи) виразниками складної суміші цілей та інтересів насамперед пануючих верств. У цій суміші знаходимо і мету збереження спільноти як єдиного соціуму, і низькі інстинкти захвату та володарювання тим, що є результатом праці інших, і мрії про краще життя у майбутньому на кшталт ідеалізованих образів минулого ("золотого віку"), і викиди звірячих афектів, які набували суспільної значущості. Сила примусу набувала різноманітних форм, головними серед яких були військова та звичаєва. Остання через довгі часи перебування у полоні міфологічних уявлень почала конституюватися у різного ступеню раціонального обмеження структури, що постійно ускладнювалися. Але кумулятивний характер розвитку культури робив, а часто залишає і сьогодні, якості попередніх часів і форм існування, подолання яких є надзвичайно важким завданням раціонального, а якщо точніше - критичного мислення². Відомо, що будь-які системні зміни відбуваються не з середини системи, а зовні. Навіть такий спосіб мислення, дещо спрощений для початку XXI століття, показує необхідність погляду на системні утворення зовні, що означає необхідність розгляду їхнього функціонування з точки зору цілого.

Для юстиції як системи таким цілим є суспільство і діяльність цієї системи має ґрунтуватися на потребах цього цілого. Головна потреба соціального цілого - у збереженні цілісності. Це означає підкорення діяльності системних утворень різного рівня організаційної жорсткості чітко визначеним потребам загалу. І тут багато суспільств (Україна також не є винятком) стикається із указаною проблемою раціоналізації життя, що в іншій термінології означає критичне переосмислення попередніх, більш примітивних, а значить і менш ефективних способів вирішення проблем існування. Мова у її словому значенні у таких випадках стає індикатором значущості тих чи інших проблем, а тому конкретні поняття стають знаками-дорозовказами, за які слід дякувати культурі. Саме вона через свої інструменти, серед яких мова є мабуть найважливішим, означає і

¹ Див.: Пошпер К.Р. Открытое общество и его враги. Т.1. Чары Платона; Т. 2. Время лжепророков: Гегель, Маркс и другие оракулы. - Пер. с англ. - К.: Ника-Центр, 2005.

² Див.: Тягло А.В., Воропай Т.С. Критическое мышление. Проблема мирового образования XXI века. - Харьков: Университет внутренних дел, 1999.

людські досягнення, і людські прорахунки.

Звідси ми отримуємо додаткове підтвердження реального стану або важливих характеристик окремої сфери діяльності суспільних систем, у цьому випадку таких, які конституювалися у державні органи. Чи є кримінальні угруповання будь-якого рівня чи масштабу благом для суспільства? Питання, звісно, риторичне. І особливо це стосується високоорганізованих кримінальних спільнот, що паразитують на суспільних потребах. Кримінальною, тобто злочинною була діяльність держав, які існували за принципами закритого суспільства, найвідомішими з них є феодальні - часів середньовіччя й тоталітарні - часів не таких уже й далеких. Це дозволило сформулювати й поняття "державна злочинність"¹, де силові структури держави використовувалися владою фактично для знищення суспільства через архаїчне за своєю суттю придушення волі окремих індивідів, усіх підряд, але насамперед тих, хто через прояви раціонального мислення та дій претендував на самостійність у прийнятті рішень. Так було у часи боротьби із протестантським рухом феодалізму, так було і в часи боротьби із моральністю та здоровим глуздом у часи (точніше - час) націонал-соціалізму (фашизму) та інтернаціонал-соціалізму (комунізму). І ця боротьба із суспільством була переважно юридично оформленою, тобто юстиція була кримінальною або злочинною. З великим сумом можна констатувати численні прояви криміналізації юстиції й в Україні часів незалежності, що свого часу дозволило іноземним політологам та правознавцям навіть її державний лад визначати як "владу злочинців" ("клептократія"), що значною мірою було обумовлено збігом діяльності колишніх бандитів та колишніх партійних діячів, тобто влади, у справі пограбування країни², а керівники МВС України того часу дійшли висновку навіть щодо того, що у перші роки становлення незалежної держави організована злочинність перетворилась на "п'яту владу"³, підкоривши ("криміналізувавши") значною мірою й правоохоронні органи. Таким чином перше ("пряме") значення поняття "кримінальний" у відношенні юстиції в

¹ Див.: Соловьев Э.Ю. Личность и право // Соловьев Э.Ю. Прошлое толкует нас (Очерки по истории философии и культуры). - М.: Политиздат, 1991. - С. 403-431.

² Див.: Мейсон Д. Українська клептократія // Політична думка: Український науковий журнал. - 1994. - № 4. - С. 29.

³ Див.: Євдокимов В. Світло і тінь "п'ятої влади" // Розбудова держави. - 1997. - № 2. - С. 16.

Україні має не тільки історичне, а й досить актуальне значення, про що вона свідчить, зокрема, й своєю назвою, де імпліцитно відбито часто її справжні интенції. Треба тут повторити, що таке відбиття справжнього смислу діяльності через культурні прояви є, по-перше, об'єктивними (як мінімум в історичному сенсі), по-друге, стосуються тих країн, які належать до культурних ареалів з великим впливом традицій "закритого суспільства", тобто рудиментів далекого (іноді напів-творинного) минулого.

Але тут ми торкнулися фактичних проявів і світоглядних і, ще більше, ідеологічних. У філософсько-правовому контексті це можна інтерпретувати як перевагу буденної свідомості з її переважанням ірраціональних чинників та природних (тваринних) інстинктів. У суто кримінально-правовому аспекті нехай визначають спеціалісти у цій галузі. Звичайно, можна сказати, що справа не у терміні (термінопонятті), а в сутності, але слово "кримінальний" ("кримінальне") найближчим визначальником усе ж таки має слово "злочинний" чи "злочинне". Тут - додатково - заперечення можуть бути ще й такими. Юридичні поняття повинні мати однозначну інтерпретацію, оскільки в іншому випадку залишається можливість обґрунтованого свавілля. Далі. Якщо погодитися із викладеною точкою зору (звісно, не тільки автора цього тексту, а таку, що витікає з висновків, зроблених з допомогою методологічних підходів, що спираються на досягнення соціальної філософії, філософії права, культурології, окремих їхніх методів, насамперед герменевтичного), то стає зрозумілим те, що систему юстиції можна характеризувати як таку, що має ознаки кримінальної спільноти. Ця оцінка стосується не тільки загально-світоглядних її характеристик (як то постійно пропонують нам представники теорій природного права), а й характеристик формально-юридичних (як то тлумачать позитивісти), оскільки для цього потрібен лише факт порушення закону. Останнє ж не є для нас не те що навіть секретом, а й доводиться населенню засобами масової інформації майже кожен день. Для суспільного розвитку, а для нас це є формування громадянського суспільства, і для ствердження незалежності та відстоювання гідного місця у світі, а для нас це є розбудова правової та соціальної держави (як то проголошено у Конституції), такий стан юстиції вочевидь не сприяє вказаним процесам. Не сприяє він як у внутрішньому аспекті, насамперед заважаючи консолідації суспільства, так і в аспекті зовнішньому, оскільки мати справу з напівкриміналізованими структурами мало хто бажає. Ірраціональність буденного

гатунку, архаїчні та феодальні засоби створення установ загального, тобто суспільних і державних ("блат", "зв'язки", "знайомство", "хабар", "рейдерство" тощо, додамо також численні синекури та масове ошукування, що формують етику, де переважає аморальне) значною мірою характеризують діяльність державних, зокрема правоохоронних органів. Гуманістичне підґрунтя теорій природного права, на основі яких побудовані сучасні суспільства ("правові держави") та створена система регулювання відносин ("права людини"), розвиваються через неготовність суспільств більш примітивних, де реально діють принципи "закритого суспільства", долати стихійність указаного ірраціоналізму. У політологічній термінології це виражається як скочування у бік "латиноамериканського" чи навіть "африканського", але аж ніяк не "європейського" шляху розвитку (з відповідними відомими перспективами). В юридичній термінології це виражається у фактичній відмові від побудови правової держави як держави, де принципово *кожен є рівним перед законом*, і правоохоронні органи, система юстиції, використовуючи неправові, а інші, у тому числі кримінальні засоби у своїй діяльності, значною мірою відповідають тим прихованим інтенціям, які замарковані у назві через поняття "кримінальний".

УДК 340.12:340.15

О.М. Атоян

■ **КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ
ВЗАЄМОДІЇ ФІЛОСОФІЇ І ПРАВА:
ОКРЕМІ ДУМКИ В ЗАГАЛЬНОМУ НАПРЯМКУ¹**

Нова книжка постійної вже серії "Філософія права" є формою загальноприйнятого в світовому науково-академічному (університетському) середовищі звіту про виконану роботу або, як частіше прийнято говорити - програму. Такий звіт кафедри філософії права, історії та культурології Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка вплився в солідну форму монографії, де опубліковано результати розробки комплексної наукової теми. Зважаючи на обширність теми, до авторського колективу було залучено фахівців з інших кафедр університету, з інших університетів Луганська і з університетів інших країн (Росії). Останнє є вже

¹ Рец. на кн.: Філософія і право: культурно-історичні аспекти взаємодії: Монографія /О.М. Литвинов, О.М. Єременко, М.Ф. Максимов та ін.; за ред. О.М. Литвинова. - Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2010. - 312 с.: іл.